

POSTMODERNİTE VE ULUS DEVLET

“Postmodernity and Nation State”

Gürsoy Akça*

ÖZET

Dinsel ve metafiziksel geleneklerin bütüncül yaklaşımlarının aşılmasıyla, modern toplumlar, bilimsel nesnellik, ahlak ve yasalarda evrensellik ve sanatta özerklik gibi nosyonlar üzerine kurulmuşlardır. Kapitalizm, endüstrileşme, şehirleşme, metalaşma, mekanikleşme, akılcılık, bilimsel ve teknolojik ilerleme, ulus-devlet örgütlenmesi modern toplumun temel nitelikleri olmuştur. Modernizm eleştirilerine dayanan postmodern yaklaşımlarda modernliğe ait düşünceler ve kurumlar eleştirilmiştir. Postmodernistler büyük anlatıların reddine ve farklılık ve çoğulculuğun vurgulanmasına koşut olarak toplumda her türlü bütünlükçü kavramı reddetmişler, bütünlükçü karakteri nedeniyle ulusu ve ulus-devleti eleştirmişler, fakat politik anlamda toplumu ayakta tutacak ilke ve temeller sunmamışlardır. Çoğu postmodernist görüşün aksine, ulus-devletler postmodernitenin siyasal alanının en önemli aktörleri olmaya devam etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Ulus-Devlet, Ulusal Kültür, Postmodernizm, Postmodernite, Küreselleşme.

ABSTRACT

After the transformation of the holistic approaches of religious and metaphysical traditions, modern societies have been grounded on such notions as the scientific objectivity, universality of law and ethic and autonomy of arts. The main characteristics of modern society have been capitalism, industrialization, urbanization, commoditization, mechanization, rationalism, scientific and technological development and nation-state organization. In postmodernist approaches the ideas and institutions of modernity have been criticized. Parallel to the criticism of the meta narratives and the emphasize on differences and pluralism, postmodernists rejected all holistic concepts including nation and nation-state, but they did not develop principles and grounds providing political order in society. It seems that, counter to the most of the postmodernist views, nation-states maintains to be important actors of the political realm of postmodernity.

* Arş. Grv. Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, KONYA.

Key Words: Modernity, Nation-State, National Culture, Postmodernism, Postmodernity, Globalization

GİRİŞ

Geleneksel toplumların düşünsel ve toplumsal sistemleri dinsel ve metafiziksel dinamikler tarafından şekillendiriliyordu. Geleneksel dönem, aydınlanma geleneğiyle aklın dinsel ve metafiziksel olanın yerine geçirilmesiyle aşılmıştır. Eski dönemin eleştirisi üzerine inşa edilen yeni dönemde aklın ilkelerinin evrenselliğinden hareketle düşünsel alanda büyük teorileştirmeler, toplumsal alanda ise, büyük sistemler geliştirilmiştir. Geleneksel dönemde doğa, toplum ve insan olayları Tanrının iradesi ve gücü temelinde açıklanırken, akıl çağında gözlem ve deneye dayanan nedensel açıklamalar olayların aydınlatılmasının tek yolu olarak benimsenmiştir. Geleneksel düşünce ve örgütlenmeye karşıtlığıyla belirginleşen bu dönem “modern” terimi ile kavramlaştırılmıştır. Aydınlanma dönemiyle birlikte kullanılmaya başlanan bir diğer terim “modernite”dir. Modernite, “modern-kapitalist devletin gelişimine paralel olarak geleneksel düzenin zıddı; ilerlemenin, ekonomik ve idari rasyonalizasyonun ve sosyal dünyanın farklılaşmasının vuku bulduğu bir durum”u ifade eder. Modernite evresindeki bir toplum; bilimsel ve teknolojik alanlarda ilerleme, ulus-devlet şeklinde örgütlenme ve bu örgütsel yapısıyla dünya kapitalist sisteminde yer alma, endüstrileşme, şehirleşme (Sarıbay 2001: 4-5), metalaşmanın hızla yaygınlaşması, mekanikleşme, değişim ve piyasa ile karakterize olur (Kellner 2000: 371). Bu anlamda modernite duygusal insani özün dışlandığı akıl ekseninde ve düzenlilik temelinde şekillenen toplumsal bir sistemin ifadesidir.

Ulus-devletler akıl ve bilim temelinde düzen, hiyerarşi, merkezilik ve kontrol nosyonlarına dayanan örgütsel yapılarıyla modernitenin siyasal alanının temel aktörleri olmuşlardır. Modern küresel sistemin ulus-devletler örgütlenmesi şeklinde kurulması, ulus-devletlerin önemlerini pekiştirmiştir. Sosyal bağlamda, geleneksel toplumsal bütünleşmelerden farklı olarak özgür bireysel irade temelinde, akıl ve çıkar eksenli, standart kültürel bütünlükler oluşturan modernist ruh, ulus bütünlüğünü meydana getirmiştir. Bu anlamda uluslar, ulus-devletlerin eğitim sistemlerinin de katkılarıyla kültürel bütünlüğe sahip toplumlardır. Burada “bütünlük” kavramının “aynılık” kavramından ayırt edilmesi konumuz açısından önemlidir.

Aklın eleştireliliğinin modern dönem düşünsel ve toplumsal sistemlerine yönelmesi, modernliğin dinamiklerinde sarsılmalar meydana getirmiştir. Bu süreçte büyük anlatılar ve sistemler insan özgürleşimini engelledikleri bağlamında eleştirilmiş, düşünsel ve toplumsal alanda çoğulluk adına farklı olanın özgünlüğünü koruyarak

birlikte var olmaları vurgulanmıştır. Modern olanın aşılışlığını vurgulamak için “postmodern” terimiyle ifade edilen bu dönemde modernliğin diğer kurumları gibi ulus-devletler de farklı olana müsahasız olma ve ulusal bütünlük adına onu değişik araçlarla özgünlüğünden etme bağlamında eleştirilmiştir. Ayrıca postmodern toplumsal koşulların, toplumsal alanda meydana getirdikleri değişimlerin ulusal bir bütünlüğü imkansızlaştırdığına vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede, modernitenin merkezietçi ve bütünlükçü sosyo-politik yapısının bir parçası olan ulus-devletin, farklılığın ve yerelin yükselişini temsil eden postmodern koşullardaki yerinin nasıl ele alınacağı önemli bir sorundur.

KÜRESEL MODERNLEŞME BİÇİMİ OLARAK ULUS DEVLET

Ulus-devlet, modern dönem Batı toplumundaki gelişmelerin etkisinde ve onlara koşut olarak ortaya çıkmış siyasal toplum örgütlenişinin adıdır. Oluşum ve gelişimlerinde modernist ruhun oluşturucu ve düzenleyici işlevi etkili olmuştur. Karakaş (2000: 17)’in ifadesiyle, “duygusal-reaksiyonel bir güç ve ideolojik-siyasal donanımına sahip bir olgu olarak ... ulus ve onunla bağıntılı her şey temel karakteristiği itibariyle modernidir”. Billig’in gözlemlediği gibi modern ulus “devletler geleneksel, bölgesel, kültürel, dilsel ve etnik farklılıkları düzleştiren merkezi siyasi hükümetler” olma niteliklerini, kuruluşlarında etkili olan ve “Farklılığa karşı müsahasızlık” şeklinde ifade edilebilen modernist ruhtan almışlardır (Billig 2002: 151). Bu anlamda modernist devlet, yaygın yönetici ve denetleyicileriyle merkezi bir yapılanmadır. İşlevsel bağlamda ise, piyasa rekabet şartlarının belirlenmesine katkısı noktasında düzenleyici; emek gücünün yeniden oluşumunu sağlayıcı altyapının geliştirilmesi noktasında müdahaleci ve refah sağlayıcı hizmetlerin üretilip dağıtılması ile emek ve sermaye arasındaki ilişkilerin yeni ilkeler doğrultusunda şekillendirilmesine katkısı bağlamında çatışmaları gidericidir (Belek 1999: 174). Bu bağlamda düzenleyicilik, müdahalecilik, uzlaştırıcılık ve merkezilik modern devletin belirgin nitelikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern siyasal-ekonomik örgütlenmeler olan ulus-devletler, 16. yüzyılda doğmuş, 19. yüzyılda yaygınlık kazanmış ve kurumsallaşmış, 1945 sonrasında vazgeçilmez evrensel bir sistem halini almıştır (Wallerstein 1998: 122-123). Smith (2002b: 172-177) ise; ulus oluşumunu orta çağa kadar götürmenin mümkün olduğuna işaret ettikten sonra, Avrupa da ortaya çıkan ve ulus-devlet oluşumuna katkıda bulunan devrimsel nitelikli üç gelişmeye vurgu yapar. Bunlardan ilki, ekonomik entegrasyon sonucunda devletin merkezi konuma gelmesiyle bölgesel ve etnik bağılıkların ikici planda kalmasıdır. İkincisi, bilimsel gelişmelerle desteklenen teknik uzmanlık ve bürokrasinin yükselişinin, kaynaklardan yüksek verimlilikle yararlanılmasını

ve egemenliğin güçlendirilmesini sağlamasıdır. Üçüncüsü, kültürel alanda geleneksel kilise kökenli otoritelerin devlet egemenliği ve vatandaşlık eşitliği ekseninde gelişen bir dünyevi kurtuluş amacına dönüşmesi ve bu amaca hizmet eden bir entelijensiyanın gelişerek devletin hakimiyet alanında kültürel bütünlük oluşturma çabasına girmesidir.

Kültürel bütünlük oluşturma çabalarıyla birlikte ulus ve ulusçuluk tartışmalarına girilmiş olmaktadır. Ulus ve ulusçuluk tartışmaları hangisinin diğerini oluşturduğu noktasında yoğunlaşmış, genel eğilim, ulusçuluğun ulusları belirlediği yönünde olmuştur. Karakaş'ın ifadesiyle; "ulusçuluk, sanayileşme süreci içerisinde değişik unsurları oluşturarak canlandırıp bilinçli bir ulus olmayı ve oluşturmayı sağlayan, farklılaşmayı toplum içinden toplum dışına çıkarıp kültürel türdeşliği öngören, ulusal yönetimi örgütlemesine bağlı olarak da ulusal bir ekonomi yaratan, ulus olma aşamasına ulaşma çabalarının hem bir ürünü hem de ideolojik aracı" (Karakaş 2000: 39) olması bağlamında, yeni toplumsal şartların zorlamasıyla geleneksel toplum yapılarının ve bütünleşme araçlarının kırılarak yeni bir sosyal bütünlüğün oluşturulması çabalarını ifade eder. Bu anlamda Fransız Devrimi, ulus kavramına yeni ve seküler bir anlam kazandırması yönüyle dönüm noktası olmuştur. Fransız Devriminden sonra ulus, devrimi gerçekleştiren ve tarihsel süreçte sınırları oluşmuş bir coğrafyada yaşayan yurttaşlar topluluğunu ifade etmiştir. Kutsallıktan arındırılan yeni devlet, meşruiyetini, aklın ilkelerinden beslenen iradelerin oylarından alıyordu. Özgür irade kökenli toplumsal uzlaş, egemenliğin tek kaynağı konumundaydı. Böylece ulus-devlet Alman geleneğinin aksine "etnik, dilsel veya dinsel" homojenlikten çok özgür iradeli yurttaşların uzlaşlarında temellendirilerek dinsel, etnik veya dilsel kökenli toplumsal kimlikler yurt ve özgür irade çerçevesinde şekillenen ulusal kimlik içinde eritilmiştir (Aydın 1999: 34-40). Toplumsal bütünleşmede dinsel ve metafiziksel dinamikler aydınlanma geleneğine koşut olarak akıl ve onun güdümündeki iradeyle yer değiştirmiştir.

Ulusçuluk (milliyetçilik) farklı kuramsal yaklaşımlarla ele alınıp incelenmiştir. Milliyetçiliğin kuramsal çözümlerinde temel yaklaşımlar; ilkçi, modernist ve etno-sembolcü çözümlerlerdir. İlkçiler, "milletleri doğal ya da eski çağlardan beri var olan yapılar olarak" görürlerken; modernistler, "kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, kentleşme, laikleşme gibi modern süreçler" in millet ve milliyetçiliği ortaya çıkardığı ya da ortaya çıkmalarına eşlik ettiği görüşündedirler. Etno-sembolcüler, bugünün milletlerini bir gelişmişlik sürecinin ürünü olarak değerlendirdiklerinden milliyetçilik çözümlerinde, geçmişteki etnik köken ve kültüre vurgu yaparlar (Özkırımlı 1999: 75-219). Etnik köken ve siyasi örgütsel yapının vurgulanması milliyetçilik analizlerinde diğer bir yaklaşımı şekillenmiş görünmektedir. Ulusun tanımlanmasında ortak bir

soya, dile, dine ve diğer kültürel unsurlara vurgu yapan milliyetçilik, etnik milliyetçilik olarak adlandırılmış ve daha çok Doğu toplumlarına atfedilmiştir. Siyasal vurgusu daha ağır olan ulusçuluk, sivil milliyetçilik şeklinde adlandırılmış ve “...belirli bir toprak ve bu topraklarda yaşayanların güvenlik ve hakları temelinde tanımlanmıştır. Kültürel olarak nötr, siyasal olarak kapsayıcıdır”. Fransız Devriminden sonraki Batı toplumlarına atfedilir. Altuntaş’ın da belirttiği gibi bu ayrımın objektifliği tartışmalıdır (Altuntaş 2004-05: 178-181). Batıların zihinsel arka planlarındaki “Doğu” imgesi bir ötekileştirme aracı olarak milliyetçilik analizlerine de yansımış görünmektedir. Bu bağlamda sivil milliyetçilik bir gelişmişlik belirtisi olarak Batı toplumlarına atfedilirken, etnik milliyetçilik geri kalmışlığın toplumsal bir görünümü şeklinde Doğu toplumlarına atfedilmiştir.

Milliyetçiliğin bir başka türü, sömürgelerde ortaya çıkan ve sanayi kapitalizminin neden olduğu küresel emperyalizme karşı geliştirilmiş tepkiden kaynaklanır. 19. yüzyılda sömürgeler ve şirketlerdeki kadro ihtiyaçları gibi pratik gereksinimler standart eğitim sisteminin yaygınlaştırılmasına neden olmuş, imparatorluk merkezindeki egemen ulus, bu eğitim sisteminin sömürge kökenli mezunlarının idari ve eğitsel hareket alanlarını sömürge başkentleriyle sınırlandırmıştır. Bu sınırlandırma ulusal bilince temel oluşturacak bölgesel bir farklılaşma düşüncesini doğurmuş, bu bilinçsel kopuş iki dilli entelijensiyanın ve yeni iletişim teknolojilerinin desteği ile bir kalıp oluşturarak modelleşmiştir (Anderson 1993: 157-158). Lyotard, sabit bir kültürel köken oluşturucu “anlatı mit”i ve farklılıkların yok sayıldığı bir “yurt” tasavvuru dolayısıyla post-kolonyal ulusçuluğu arkaik ve tehlikeli görür (During 2000: 119). Bu anlamda sömürge milliyetçiliğini, sömürgecilerin durumlarını pekiştirmek adına sömürgelere uyguladıkları ayrımcılığın geri tepmesi şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bir yönüyle ezilmişlikte birleşmenin entelektüel bir formda ifadesini bulması ve iletişim araçlarıyla toplumsal bir zemin ve desteğe kavuşmasıdır.

Ulusçu fikirlerin oluşması ve yaygınlık kazanmasında iletişim araçları önemli bir işleve sahip olmuştur. Ulusçuluk ile iletişim teknolojileri ilişkisinde ulusçuluğun fikir olarak bir merkezde var olduğu ve iletişim araçları tarafından kitlelere ulaştırıldığı ve düşünsel bağlamda onları şekillendirdiği yaklaşımının yanlışlığına dikkat çeken Gellner (1992: 208-209), bu etkileşimde asıl ortamın mesajının, yani, iletişim teknolojilerinin toplumda merkezi rolleri üstlendiklerinin sunumu olduğunu vurgular. Bu yaklaşımda önemli olan iletilen mesajın içeriğinden çok “dilinin ve üslubunun” anlaşılması ve bu anlaşılmayı sağlayacak yetilere sahip olanların topluma kabul edileceklerinin vurgulanmasıdır. Gellner’in bu yaklaşımı iletişim sisteminin kodlarının bizzat toplumu dönüştürücü ve şekillendirici olduğuna işaret etmektedir. Yani, iletişim sistemine hakim olan dil bir kültürün taşıyıcısı olarak bir yaşam biçimini iletişime muhatap olanlara

aktarmaktadır. Nitekim, Anderson (1993: 52-62), Avrupa merkezli olarak başlayan kapitalist kitap yayıncılığının teknoloji ve dilsel çeşitlilikle etkileşiminin ulusların kökenini oluşturan yeni cemaatlerin tasavvuruna imkan tanıdığı görüşündedir. Benzer bir yaklaşımla Daring (2000:122-123), ulusçuluğun bazı dillerin basılıp kitaplarla iletilmesi suretiyle oluştuğunu belirtir. Ona göre; ulus oluşumu, öznelere kitapların basıldığı dillerdeki okur kitleleriyle kendilerini özdeşleştirmeleriyle meydana gelmiştir.

Ulusçuluğun teorik analizlerinde ulus-millet etnik, kültürel, siyasal, tarihsel ve hatta doğal temeller vurgulanarak temellendirilmeye ve oluşturulmaya çalışılmıştır. Farklı vurgulamaların yapılmış olması, bir toplumun millet olarak nitelenebilmesinin asgari şartlarının belirlenmesini sorunsallaştırmıştır. Millet belirlenmesinde hangi kriterlerin varlığının yeterliliği tartışma konusu olmuş ve farklı görüşler ortaya atılmıştır. Millet saygınlık duygusuna dayandığını belirten Weber (1993: 167-173), siyasal, dilsel, kansal ve hatta kültürel bütünlüklerin milleti tanımlayamayacağı, ancak bütünleştirici bir işleve sahip olabileceği görüşündedir. Weber, millet düşüncesinin bütün şekillerinde görülen ilahi “misyon” anlayışına dikkat çeker. Çünkü bu misyonun yerine getirilmesi belirli niteliklere sahip bir toplumsal varlığı (millet) gerektirecektir. Bu varlığı (milleti) Weber, “kendini bağımsız bir devlet biçiminde ifade edebilen bir duygu birliği, ... normal olarak kendi devletini yaratma eğilimini de taşıyan bir topluluk” şeklinde tanımlar. Benzer bir yaklaşımla Foucault, ulusu, devlet kurma niteliğine sahip bireylerin varlığından devletin somut varlığına uzanan ilişkilerle belirginleştirir. Devletin kurucu nüvesi olan ulusun tarihsel rolü ve görevi “kendini yönetme, idare etme, hükümet etme, kendi üzerinde, devlet figürünün ve iktidarının kendi üzerindeki kuruluşunu ve işleyişini sağlamak”tır. Yani ulus, devletle olan ilişkileriyle ayırt edilir ve varlığının şartlarının oluşturucusu olması anlamında ulus, devlettir (Foucault 2002: 230-231). Bu anlamda Giddens (2005: 159) ulusu, bir toplumun bir yönetim şekliyle ilişkisi bağlamında ele alarak, “hem dahili devlet hem de diğer devletler tarafından tepkisel olarak gözetilen, üniter bir yönetime konu olan ve açıkça belirlenmiş bir bölge içerisinde var olan bir ortaklık” şeklinde tanımlar. Bütün bu ulus analizlerinden bir toplumun ulus niteliğine sahip olmasında devlet şeklinde örgütlenebilmesi, ya da siyasallaşma iradesine sahip olması ile bir ve bütün olma kararlılığının varlığının belirleyici olduğu görülmektedir.

Devletin egemenliği, uluslar arası alanda tanınmasına ve içte hakimiyetini sağlamış olmasına bağlıdır. Devletin iç egemenliği “...sınırlı bir bölge ya da bölgeler içerisinde yasa yapma ve bunların yürütülmesini etkin biçimde uygulama; şiddet araçlarının tasarrufu üzerinde tekel oluşturma; dahili siyasi ve idari hükümet biçimiyle ilgili temel siyasetleri kontrol etme; ve gelirin temeli olan ulusal ekonominin meyvelerini harcama kapasitesi

olan bir siyasi organizasyon”un işlerliğinin varlığı ile ilgilidir (Giddens 2005: 366). Bu anlamda “Ulus-devlet’in yapmak istediği; devleti ya da siyasal iktidarı merkezileştirmek, kültürü standartlaştırmak, hukukta eşitlik ve ekonomide bütünleşmeyi sağlamaktır” (Sarıbay 2001: 217). İç egemenlik bağlamında devlet- güç kullanımı ilişkisi üzerinde duran Weber, güç ve şiddet kullanımının devlet tekelinde olmaması durumunun anarşi olacağına işaret eder. Hatta bu tekelin devleti tanımlayan önemli bir araç olduğuna dikkat çeken Weber, devleti, “belli bir arazi içinde, fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde (başarıyla) bulunduran insan topluluğu” şeklinde tanımlamıştır (Weber 1993: 80). İçte egemenliğini sağlayamamış bir devletin uluslar arası alanda tanınması mümkün olmadığı gibi, böyle bir devletin uluslar arası güçlerin müdahalelerine açık olmasından söz etmek daha gerçekçidir.

Ulus kavramı, siyasal düzenlenimi (ulus-devlet) ifade ettiği gibi, halkı da ifade eder ve genelde bu halk kendini bir köken topluluğunda temellendirir. Hatta ulusun farklı kökenlerden gelen topluluklardan oluşmuş bir bütünlük olduğu belirtilirken dahi, bu toplulukların ortak noktaları saf bir kökeni işaret eder. Kökensel dayanak, küresel sosyo-ekonomik baskılar karşısında siyasal yapıya güç kazandırır (Touraine 2002c: 285-286). Soy ve kültür, özellikle Alman geleneğinde büyük bir öneme sahip olmuştur. Alman geleneğinde ulus, soy, bu soya ait bir dil ve bu soyun tarihin derinliklerinde oluşmuş olan birlik ve sürekliliğini ifade eden tarihi ile tanımlanır. Böylece etniklik, bir öz halinde ulusun kültürel kozasının merkezine yerleştirilmiş olur (Aydın 1999: 53). Aynı noktaya işaret eden Smith (1999: 71), milletlerin varlığını etnilerin varlığına dayandırır. Etnilerin ülkeye tarihi ve sembolik bir bağ ile bağlı oldukları düşünüldüğünde, milletlerin anlaşılmasında o ülkeye ait anısal ve mitsel unsurlar yani etniye ait unsurlar özel bir önem taşır. Hobsbawm (1995: 55-56)’ın gözlemlediği üzere; bir halkın millet olarak nitelenmesi, belirli bir büyüklüğe ulaşmış olası şartına ilaveten; var olan devletle arasında tarihsel bir bağın bulunmasına, “yazılı bir milli edebi ve idari anadile sahip yerleşiklik kazanmış bir kültürel elitin varlığı” ve “kanıtlanmış bir fetih yeteneği”nin bulunmasına bağlıdır. Burada Hobsbawm, tarihsel birleşimin entelektüel ve duygusal araçlarına işaret etmiştir. Guehenno ulusun tarihsel kökende bütünleşmesinin ırkçı olmadığına işaret ederken şöyle der: “...bir ulusun yurttaşlarını birbirlerine bağlayan bağ, tarihsel verilerin tek biçimde birleşmesidir ve bu asla toplumsal, dinsel ya da ırkçı bir boyuta indirgenemez. Ulus, insanları ne oldukları temelinde değil, onların geçmişte ne olduklarına ilişkin sahip oldukları hatıranın temelinde bir araya getirir. Ancak bir ulus sadece soy zinciri ile tanımlanamaz; öyle olsaydı, ulus sadece genişletilmiş bir kavim olurdu....ulus, öncelikle bir yerdir...belli bir topraktır” (Guehenno 1998: 16). Bu yaklaşıma koşut olarak Anderson (1993: 20-22) ulusu, “hayal edilmiş bir

siyasal topluluk” şeklinde tanımlar. Bu topluluğun temel nitelikleri hayal edilmiş olması, bir topluluk-cemaat niteliğine sahip olması, sınırlı ve egemen olmasıdır.

Ulus ve ulus-devlet tartışmalarında tarihsel köken ve ortak geçmişte birliktelik, bu birlikteliğin yaşanmışlarının geçtiği bir coğrafyaya ihtiyaç duyar ve bilinçsel bütünleşme, anılar, semboller ve mitlerle beraber vatanlaştırılmış bir toprak parçasıyla pekiştirilir. Toker’in ifadesiyle “Vatan, millet varlığını sembolleştiren, atalardan intikal etmiş bir miras, tarihi hatıraları muhafaza eden bir hazine”dir (Toker 2000: 57). Bu anlamda milletin karakterinin toprakta somutlaşmasıdır. Ulus-devletlerin tarih sahnesine çıkışlarından önceki devlet yapılanmalarında “devlet aygıtının idari iktidarının, belirli teritoryal sınırlarla uyuşması pek mümkün” değilken, modern ulus-devletlerin belirli bir toprak parçasıyla tanımlanmaları evrensel bir nitelik kazanmıştır (Giddens 2005: 71). Devlet sınırlarına atfedilen bu büyük önem, devletin merkezi siyasal örgütlenme eğilimiyle yakından ilgilidir. Bir insan topluluğunun millet kimliğine sahip olabilmesi; ortak bir kültür, ideoloji, mit, tarihsel hafızanın ve topluluk üyeleriyle özdeşleşmiş bir mekanın varlığına, siyasallaşmanın tamamlanmış olmasına, yani, bütün fertlerine ortak olarak hitap eden kurumları ile fertlerin hak ve ödevlerini düzenleyen ve toplumun bütün fertlerine eşit şekilde uygulanan yasaların varlığına bağlıdır (Smith 1999: 24-33). Merkezi bir hakimiyet ve güçlü bir bürokrasi ancak sınırları belirlenmiş hakimiyet alanlarıyla söz konusu olacaktır. Ulus-devlet yapılanmasında sınırlara ve yasalara büyük önem atfedilmesine eleştirel bir yaklaşım sergileyen Guehenno (1998: 16-17), bu önem atfının az gelişmiş ülkeler ve sömürge ülkeleri için anlamsız olduğuna, ayrıca her Avrupa ülkesi için aynı anlamı ifade etmediğine dikkat çeker. İngiliz ve Almanların ulus tanımlamalarında Fransız ve İspanyolların aksine sınırlara değil, ırk ve kültüre dayanmaları bu bağlamda anlamlıdır. Guibernau (1997: 92, 163), ulus tanımlamasında sayılan niteliklere ilaveten gelecek tasavvurunun önemine işaret eder. Onda ulus, “bir topluluk oluşturma bilincine sahip, ortak bir kültürü paylaşan, açıkça belirlenmiş bir toprak üzerinde yerleşik, ortak bir geçmişe ve gelecek projesine sahip ve kendi kendini yönetme hakkına sahip bir insan grubu”dur. Toker ise, ulusun betimlenmesinde manevi unsurlara dikkat çekerek ulusu, soy ve vatan gibi maddi unsurlara ilaveten “Dil birliği, din birliği, tarih ve ülkü birliği, kültür ve terbiye birliği, iktisadi hayat birliği ile, bağısız olarak birlikte yaşama arzusu ve milliyetçilik duygusu” gibi manevi unsurlardan oluşan bir bütünlük (Toker 2000: 59) şeklinde anlar. Siyasi örgüte, ortak bir dile, belirli bir büyüklüğe, birlik şuuruna ve sınırları belirli bir toprağa sahip olma gibi hususların insan toplumlarının ulus olmalarının kriterleri olarak ileri sürülmesinin yanıltıcı olabildiğine örneklere dayanarak işaret eden Davis (1991: 10-17), yine de bir ulus yapılanmasından söz edebilmek için sınırları

belirgin bir toprağın, toplumsal bir büyüklüğün, bağımlılık ilişkisinin ve ulusal bilincin varlığının zorunluluğuna; özellikle de toprak ve şuurun önemine dikkat çeker.

ULUS DEVLET VE KÜLTÜR SORUNU

Tarihi süreçte ulus kavramı farklı toplumsal yapıları ifade etmiştir. Ortaçağ ve yeniçağın ilk döneminde Ulus, “coğrafi açıdan yerleşim ve komşuluklarla, kültürel açıdan, ortak dil, töre ve ananelerle devlete ilişkin – fakat siyasi olmayan- örgütlenme biçimi çerçevesinde kaynaşmış soy toplulukları”nı ifade ederken; Alman İmparatorluğu döneminde soylular, kiliseler ve şehirlere verilen imtiyazlar sonucunda saray karşısında halkı temsil eden ayrıcalıklı sınıfı ifade etmiştir. 18. yüzyıl sonundan itibaren bu “soylu-ulus” aydınların ve akademisyenlerin katkılarıyla “milli tarihle yoğrulmuş, kolektif yeni bir öz-kimliğin kristalleşme çekirdeğini oluşturan” halkçı ulus bilincine dönüşmüş ve kendini olumlama, kendi dışındakileri olumsuzlama yoluyla sağlam bir kimliğe sahip olmuştur (Habermas 2002: 19-19). Bu süreçte ulusçulukla, yerel bağlamdaki küçük gruplar tarafından özgün bir şekilde yeniden üretilen folk kültür gruplaşmalarından, ortak bir kültür etrafında birleşmiş, sosyal hareketliliğe sahip bireylerden oluşan, kişisel ve özel bağlılıklara dayanmayan bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır (Gellner 1992: 108). Fakat alt kültürel kimliklere bağlılıklar devam etmiş, özellikle etnik gruplar kendilerini vatan ve tarihle kurdukları duygusal ilişkiler bağlamında tanımlamayı bir ulus olma iddialarını sürdürmüşlerdir. Bu anlamda “ulusları; başlıca siyasi hedef olarak, şu veya bu şekilde bağımsızlığa, otonomiye ya da bölgesel yönetimlere ulaşmayı amaçlayan, ortak bir kültürle birbirine bağlı insan toplulukları” şeklinde tanımlamak mümkündür. Her ulusal yapının siyasal bağlamda kendini bir devlet örgütlenmesi şeklinde ifade etme eğilimi olmakla beraber; buna servet, toprak ve kaynakların sınırlılıkları müsaade etmediği gibi, devlet yapılanmasının gerektirdiği yapısal zorunluluklar da bu tür bir örgütlenmenin önünde engeldir. Yani her etnik ve sosyal yapının devlet olması imkansızdır (Donnan, Wilson 2002: 20-21). Dolayısıyla ulus-devletin sosyal tabanının mutlak homojenliğe sahip olması düşünülemez.

Bu durumda ulusçuluk, kültürel-siyasal bir üst bütünleşme çatısı oluşturma işlevi görecektir ve bu üst yapının bütünleştirici ve meşruiyet sağlayıcı aracı seçimler ve vatandaşlık olacaktır. Çünkü, seçimler devlet egemenliğine meşruiyet kazandırır ve vatandaşları başkalarına kapalı olan bir bağ ile kendine bağlar (Hirst, Thompson 2003: 207). Yani, yeni bir bağlılık ve bütünleşme zemini kurar. Smith (2002b: 179)’in ifadesiyle “... ‘vatandaşlık’ aktif toplumsal ve siyasal katılım yoluyla kardeşlik ve dayanışma duygusunu ifade” eder. Bu bağlamda “Ulusçuluk ulus-devlet içerisindeki idari gücün koordinasyonunun yardımcı olan egemenliğin

kültürel duyarlılığıdır” (Giddens 2005: 287). Fakat vatandaşlık temelindeki bütünleşmelerin tarihi ve kültürel araçlarla desteklenmesi zorunlu görülmüştür. Bu zorunluluğu Smith şu şekilde belirtir: “Eğer bir ulus, Batılı teritoryal ve vatandaşlığa dayalı modelde bir ‘siyasal topluluk’ olmak istiyorsa,...karşılıklı dayanışmanın yanında, soy mitlerini, tarihsel anıları ve ortak kültürü yaratmanın yollarını aramalıdır”. Böyle yapmakla, bir yandan kültürel bağlamda komşularından farklılığı ortaya konmuş, diğer yandan içeride ideolojik ve akrabalık temellerindeki yakınlık belirginleştirilerek ulusal kimlik adına sağlam bir temel oluşturulmuş olur (Smith 2002b: 192). Böylece ötekileştirme ulusal sınır ve kültürün dışına çıkartılırken; içerde aynılaştırmaya kaymadan alt kültürel bütünleşmelerin kendi aralarında ve üst kültürle ortaklıklarının vurgulanmasının gereğine işaret eder. Scholte’nin (2004: 108) gözlemediği gibi, küreselleşme ‘medeniyetler çatışması’ni engelleyecek farklı kültürlerin uzlaşımı sorununu beraberinde getirmiştir. Farklılıkların bir arada yaşamasını sağlayacak ön koşullardan biri “küreselleşmenin demokratikleşmesidir”. Medeniyetler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde ortak insani varoluştan kaynaklanan genel niteliklere dikkat çeken Huntington’a (2002: 480-482) göre; “Kültürel bitişik varoluşun gereklilikleri, tek bir medeniyetin sözde evrensel özelliklerini desteklemek yerine, çoğu medeniyet için neyin ortak olduğunun aranmasını talep eder” . Aynı durum ulus-devlet yapılanmalarında da söz konusudur. Bu yapılanmada da toplumsal farklılıkların bitişik varoluşları “(Etnik) cemaatten önce ulus ve kişinin üstünde toplum” ilkesinin ortak değerleri öncelleme bağlamında işlevsel kılınmasını gerektirir. Bu ilkenin ihmali ulusun diğer kültür ve medeniyetlerin değerleri karşısında güçsüzleşmesi veya onların taklidi olmalarıyla neticelenecektir.

Devleti kültürün oluşturucusu olarak gören Gellner, bu süreçte ulus-devletin uluslaştırıcı bir araç olarak eğitim sistemine sahip oluşuna dikkat çeker. O, ulusçuluğu, devletin gözetimine, korumasına ve denetimine tabi olan eğitim sisteminin oluşturduğu üst-kültürün toplumsal bağlamdaki örgütlenişinin neticesi olarak görür. Bu süreçte toplumda var olan kültürlerden bazıları üst-kültürün yapısına katılarak dönüştürülürken bazıları da ihmal edilir. Neticede bir kültürle bir siyasal yapının örtüşmesine dayalı toplumsal bir sisteme ulaşılır (Gellner 1992: 93-99). Fakat buradaki ilişki tek yönlü değildir. Kültürle siyasal yapı karşılıklı ilişki içindedir. Gellner (1998: 69)’ın ifadesiyle; “Politik birim (devlet) kültürün koruyucusudur, kültür de devletin meşruluğunu ve sembollerini sağlar”.

Touraine (2002b: 107), sivil ve siyasi toplum ayrımının mümkün kıldığı ve toplumsal tüm aidiyetleri dikkate almaksızın yurttaşların siyasal ve hukuksal haklarını koruyan yurttaşlık düşüncesi ve onun bağlı olduğu demokrasinin devlet, toplum ve kültür uyumluluğu tarafından tehdit

edildiğini düşünmektedir. Bu tehdit özellikle azınlıklar söz konusu olduğunda şiddet boyutuna varabilme eğilimine sahiptir.

Ulus-devletin kültürel yapısında temel sorun, ulusal kültür ile alt kültürlerin birbirlerinin özgünlüklerine zarar vermeden birlikte var olabilmeleri sorunudur. Modern ulus-devlet örgütlenmesi, toplum ile siyasi yapı arasında bir bütünlük oluşturma adına kültürlerden birini tüm toplum yaşamına hakim kılma eğiliminde olduğu kabul edilerek, farklılıkların yaşam hakkının ortadan kaldırıldığı bağlamında eleştirilmektedir. Bu yaklaşımda, her kültürel bütünlüğün bir devlet ortaya çıkaramayacağı, yani devlet şeklindeki her siyasi örgütlenmenin ardında diğerlerine oranla daha dinamik olan bir kültürel yapı olduğu ve bu yapının alt kültürlerden beslendiği, alt kültürlerle ortaklıklar taşıdığı ve aralarında tek yönlü yok edici bir ilişkiden çok, karşılıklılığa dayalı bir ilişkiler sisteminin var olduğu dikkate alınmamaktadır. Oysa ulusal kültür ile alt kültürler arasında yaşanmışlık kökenli olan, ayrılık ve karşıtlıktan çok uzlaşa ve bütünleşmeci dinamikler içeren bir alan vardır.

POSTMODERNİST YAKLAŞIMLAR BAĞLAMINDA ULUS DEVLET

Modern dönem, büyük anlatılar ve onların toplumsal yansımaları (sınıf, ulus vs.)nın hakimiyetiyle belirginleşirken; postmodern dönem büyük anlatıların ve onların toplumsal yansımaları olan bütünleştirici yapıların reddedildiği, söylem ve sosyal yapıda parçalanmışlık, kuralsızlık ve bölük pörçükleşmenin yüceltiği bir dönem olmuştur. Postmodern döneme eşlik eden küreselleşme süreci de devlet ve sınıf gibi moderniteye ait kurumları mikro ve makro bağlamlardaki ekonomik, teknik ve politik gelişmelerle yıpratmıştır. Belek (1999: 175)'in ifadesiyle; "Postmodernizasyon' iki düzlemde kendini ortaya koymaktadır. Gücün desantralizasyonu ve çatışmaların ekonomik zeminden kopması. 'Modernite'de politik süreç esas olarak sınıfsal ve ulusal nitelikte iken; 'postmodernite'de sınıfsal farklar çözülmekte; ulusüstü organlar ortaya çıkmakta; global kültürel geçişler önem kazanmaktadır. Bir yandan da üretimin fiziksel araçları birikim süreci içindeki önemlerini yitirmekte; mental aktivitenin göstergesi olan bilgi yeni üretici güç olarak öne çıkmakta; korporatist düzenleyici yapılar gerilemekte; bürokratik hiyerarşiler parçalanmaktadır. Bir başka deyişle devletin önemi nesnel bir zeminde gerilemektedir. Devlet gereksizleşmektedir". Gereksizleşme şeklinde olmasa da bu yaklaşım Donnan ve Wilson tarafından da desteklenmektedir. postmodernist dönemde ulus-devlet ekonomik, politik, sosyal, çevresel hatta kültürel içerikli sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. İçte ve dışta egemenliği sağlayan ve sürdüren bir araç olan devletin karşılaştığı sorunların niteliği, kendi ulusuna karşı görevlerini yerine getirmesine engel oluşturmuştur (Donnan, Wilson 2002: 264-265). Nedensel bağlamda bu durum, ekonomik

etkinlikte tarımın ve sanayinin öneminin azalması, mekansal yakınlığın teknolojik gelişmelerle aşılması ve dünyanın giderek madde dışı bir yapıya bürünmesiyle, ulus-devletin mekansal boyutunun önemini kaybetmesiyle açıklanır. Özellikle üretim sürecinde değer hammaddeden şebekeye girme boyutuna kayması ve değer üreten şebekelerin ülke sınırları ile kayıt altına alınamaz oluşu devletin mekansal boyutunu tartışmalı hale getirmiştir (Guehenno 1998: 18-19). Şen (2004: 210-213)'in gözlemlediği gibi; teknolojik gelişmeler büyük sermayenin kar artırım çabalarına ivme kazandırmıştır. Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojileri alanlarındaki gelişmeler sermayenin küresel ölçekteki hareketliliğini artırarak, şirketlerin daha karlı bölgelere kaymalarını kolaylaştırmış ve dünyanın ulusal sınırlar eksenindeki siyasi bölüşümü sembolikleştirmiştir. Şaylan (2002: 150-152), dünyanın ekonomik olarak küreselleşmesinden “finansman sermayesinin maksimum kar elde etmeye yönelik ve çoğu kez spekülatif amaçlı hareketliliğine bağlı olarak dünyayı tek, bütünleşmiş bir ekonomik ünite haline getirmesini” anlar ve bu sermayeye tekleştirici bir kültürün eşlik ettiğine dikkat çeker. O, ulusal siyasal sistemin, üretim sürecinde bilgi üretiminin ve işleminin belirleyici bir konuma yükselmesiyle hareketliliği ivme kazanan sermaye akışını denetleme ve yönlendirmekten aciz olduğu düşüncesindedir. Hobsbawm (1995: 213) sürecin farklı bir boyutuna dikkat çeker: İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerin üretim faktörlerinin dünyanın farklı alanlarına özgürce hareketlerini mümkün kılması, insan kitlelerinin milletler ve kıtalar arası göçlerini beraberinde getirmiştir. Söz konusu “...kitlesele göçler, bir yandan bilhassa ırkçılık biçiminde topluluklar arası sürtüşmeleri derinleştirirken, öbür yandan yalnızca, yabancıları sokmayan, yerlilere ‘ait olan’ bir milli topraklar dünyası ortaya çıkarmıştır”. Küresel alandaki kitlesele göçler, küreselleşme söyleminin genel yaklaşımının aksine ötekileştirmeye bağlı vatan kavramını güçlendirmiştir. Bu bilinçsel uyanışın “güçlü devlet” anlayışını tetiklemesi kaçınılmaz gözüküyor. Nitekim, Best ve Kellner (2001: 102), bazı küreselleşme kuramcılarının iddia ettiğinin aksine küreselleşmeyle birlikte devletin daha güçlendiğini, ancak küresel ekonomi ve siyasetin “ulus-devletin gücünü aşan yapılar” ortaya çıkardığını savunur.

Bilginin devletin egemenliğini tehdit etmesinden çok, onu güçlendirmesi beklenir. Fakat bilginin metalaşması onun kontrolünü sorunlaştıracaktır. “Postendüstriyel ve postmodern çağda bilim, milli-devletlerin üretici kapasite alanındaki önceliğini koruyacak ve şüphesiz onu güçlendirecektir”. Bu durum, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının gelecekte daha büyük olacağının ve bilginin kontrolünün mücadelesinin milli-devletlerin toprak, hammadde ve emek için yaptıkları mücadelelere ekleneceğinin bir göstergesidir. Fakat burada bilginin ticarileşmesi ve “iletişimsel ‘geçirgenlik’ (transparency) ideolojisi”nden kaynaklanan

devletin kontrol edebilme hatta bilgisine ulaşabilme sorunu ortaya çıkacaktır (Lyotard 1997: 21-23).

Ülkeler, küresel bir sürecin parçası haline geldikçe, bir taraftan ulusal bütünlük zayıflamakta, diğer taraftan küresel ekonominin etkilerine maruz kalmaktadırlar. Ancak bu durum, ulusal seçkinlerin ve ekonomik girişimlerin uluslararası bir atılım yapmalarının önünü açmaktadır (Schechter 2002: 311). Bu anlamda endüstrileşmeden sonra ikinci “Büyük Dönüşüm” olarak küreselleşme ekonominin toplumsal ve çevresel bağlarından kopması ile sonuçlanmıştır (O’hara, Biesecker 2003: 284). Ulus-devlet ile büyük sermayenin Fordist dönemdeki uzlaşımında 1972 yılından sonraki gelişmelere koşut olarak sorunlar belirmiştir. Bu dönemde küresel kapitalizmin güç dengeleri finans sistemlerindeki gelişmelerle değişmiş, “büyük şirketlere, devlete ve kişisel finansmana karşı bankacılık ve finans sektörü” ayrıcalık kazanmıştır. Bu süreçte ulus-devlet, finans sisteminin küresel eşgüdümsel güçlenmesine koşut olarak sermaye hareketleri ve hatta kendi mali ve ekonomik politikaları üzerindeki denetleme gücünü büyük ölçüde kaybetmiştir (Harvey 1999: 188-189). Drucker (1993: 202-205), bu bağlamdaki gelişmelerin ulusal kimliği ve egemenliği tehdit eder bir boyuta ulaştığına dikkat çeker. Onun tespitiyle paranın merkez bankalarının kontrollerinden hatta etkilerinden kurtularak “transnasyonel” bir nitelik kazanması, ulusal bir ekonomi politikasının oluşturulması ve uygulanmasını imkansız kılarken; bilginin “transnasyonel” niteliği ulusal kültürün ve kimliğin varlığını tartışmalı hale getirmiştir. Bu iki gelişme aynı zamanda ulus-devletin egemenliği sorununu doğurmuştur.

Ekonomik bağlamda Harvey, gelişmelerin Drucker’ın düşündüğü gibi bir ulusal kimlik ve egemenlik sorunu boyutuna varmayacağı kanısındadır. Nitekim 1972 sonrasında ulus-devletler bir yandan ulusal çıkarları için büyük sermayenin etkinliklerini düzenlemek ya da kontrolünü elinde bulundurmamak, diğer yandan yine ulusal menfaatler adına ulus ötesi sermaye ve finans için iç iş ortamını cazip hale getirmek, döviz kontrolü uygulamadan dövizî içeride tutmayı başarmak ikilemi ile karşı karşıya gelmiştir. Bu dönemde devlet müdahalesinin genelde azaldığı yönünde bir hava estirilmişse de özellikle emek gücünün kontrolünde devlet müdahalesi önemli olmaya devam etmiştir (Harvey 1999: 195). Anderson’a (2002: 112-114) göre; 1970’lerden itibaren ekonomik alanda fordizm enflasyon, uluslar arası rekabet ve şirketlerin karlarındaki düşüslere bağlı olarak bir birikim sorunu yaşamış ve bu krizi temelde sermayenin “dünyanın bütünleşmiş kredi ve para piyasasında düzenlere tabi olmayan mali işlemler”ine bağlı olduğu düşüncesine dayanan “serbest birikim” rejimi ile aşmaya çalışmıştır. Bu dönem, mali piyasalarda, ulus devletlerin kontrolünden bağımsızlaşmaları oranında bir karmaşa görülmüştür. Fakat bu bağımsızlaşmanın kapitalizmden bir kopuşu belirleyecek kadar büyük olmadığı da

görülmalıdır. Ulusal ekonomiler uluslar arası gelişmelerden ne kadar etkilenirlerse etkilensinler önemlerini korumaya devam etmektedirler. “1980’li yıllarda özel ya da diğer devlet dışı işletmeleri özendirmeye yönelik bir eğilim gözlenmekle birlikte neo-liberalizme sadık görünen ülkelerde bile devletin yönetim, planlama ve işletmedeki kalıcı önemini bir kenara bırakırsak, devletlerin ekonomilerinde kamu gelirleriyle harcamalarının ağırlığı, ama bunların öncelikle mali ve refah mekanizmaları aracılığıyla toplumsal gelirin bölüştürülmesinin birimleri olarak gittikçe büyüyen rolleri, herhalde milli devleti dünya insanların yaşamlarında eskisinden daha merkezi bir faktör durumuna getirmiştir. Milli ekonomiler, milletlerüstü ekonomiden ne kadar zarar görürse görsün, onunla bir arada yaşar ve iç içe geçerler” (Hobsbawm 1995: 214).

Ekonominin küreselleşmesi, genelde ekonomik faaliyetin çokuluslu şirketlerin denetimine geçtiği söylemlerine dayanır. Bu düşünceye dikkatli yaklaşılmalıdır. Nitekim araştırmalar “bu şirketlerin dünya üretiminde, dünya piyasalarına egemen olacak ölçüde büyük bir pay”a sahip olmadıklarını göstermektedir. Yine araştırmalar, bu şirketlerin ulusal temellerden tamamen bağımsız olmadıklarını, özellikle üretimin ana birimlerini ana ülkelerde bulduklarını, satışlarının da bu ana bölge ve ülkeler ekseninde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu şirketler, zaman zaman ulus-devletlerin hükümetleriyle sorun yaşasalar da onların ekonomik düzenleme alanlarından mutlak bağımsızlaşmaları ve ekonomik politikalarına mutlak kayıtsızlıkları iddiaları bir abartıdan ibarettir. Bu bağlamda dünya finans piyasalarının yönetilemezliği düşüncesi de yanlıştır (Hirst, Thompson 2003: 15-18). Giddens (2005: 376), bu şirketlerin dünyanın herhangi bir yerinde faaliyette bulunabilmeleri için ya ulus devletlere hakim olmaları ya da onlara tabi olmalarının gereğine işaret eder. Şirketlerin şiddet araçlarını kontrol etme güçleri olmadığından faaliyet alanlarında devletlere tabi olmaları bir zorunluluktur.

Ekonomik faaliyetlerin özellikle üretim faaliyetlerinin küreselleşmesine koşut olarak varsayılan bir diğer olgu, emeğin küresel alanda serbest dolaşımıdır. Oysa Billig (2002: 163-164)’in gözlemlediği gibi; göç hareketlerine karşı alınan tedbirler ve geliştirilen söylem, emeğin dünya ölçeğinde serbest dolaşıma sahip olduğu yönündeki postkapitalist söylemin gerçeği yansıtmadığını ortaya koyduğu gibi, sınırların önemlerini yitirdikleri ya da devletlerin etkisizleşmelerine bağlı olarak sınırları üzerindeki kontrollerini kaybettikleri yönündeki görüşleri de geçersiz kılmıştır.

Siyasi alanda küreselleşme, ilişkilere uluslar arası ve uluslar üstü nitelikler kazandırarak egemen devlet anlayışını yıpratmış gibi siyasete de “devletler arası” olmayı aşan anlamlar kazandırmıştır (Sarıbay 2001: 213). Oysa Giddens (2005: 224-225), dünya sistemini “yalnızca uluslar-ötesi

ekonomik bağlantılar ve karşılıklı bağımlılıkla” şekillendirmemiş; ulus-devletler sisteminin önemine dikkat çekmiştir. Robertson (1999: 173, 282-286), analitik bağlamda küreselleşme tartışmalarının “ulus toplumlar, bireyler, dünya toplumlar sistemi (uluslar arası ilişkiler) ve insanlık” olmak üzere dört unsuru içerdiğini belirtir. Bu dört unsurdan her biri diğer üçü tarafından sınırlandırılır. Bu nedenle küreselleşme “hem tikelciliğin evrenselleşmesinin hem de evrenselciliğin tikelleşmesinin kurumsallaşmasını” kapsar. Bu durum “toplumsallaştırma, bireyleştirme, uluslar arası toplumlar sisteminin pekişmesi, insanlık duygusunun somutlaşması”nda açıkça görülür.

Ulus-devletin geleceği tartışmalarında sermayenin küreselleşmesi kadar ulus-üstü siyasi yapılanmalar da önemli bir yere sahip olmuştur. Ekonomik dinamikler etrafında gelişen ve ulus-devletlerden daha geniş bir alanda kurumsallaşmış ilişkiler ortaya koyan bölgeselciliğin kaçınılmaz olduğunu vurgulayan Drucker, Avrupa Topluluğu, Kuzey Amerika, Doğu Asya, Baltık Ülkeleri ve Türki ülkelerden verdiği örneklerden hareketle iddiasını desteklerken, bölgeselciliğin ulus-devletin yerlerine geçecek değil onu kuşatıcı ve sınırlandırıcı ilişkileri içerdiğini belirtir (Drucker 1993: 210-215). Aynı şekilde Güvenç (2000: 13), uluslarüstü bütünlükler oluşturma düşüncesi ve çabalarının ulus bütünlüğünü törpülediği kadar bu gidişe direnç gösteren oluşumlarla yeni ulusçuluk biçimlerini gelişmesine neden olduğuna dikkat çeker. Şen (2004: 219-222) ise; ulus-üstü siyasi yapılanmanın en somut örneği olan AB’deki kimlik oluşumu bağlamındaki gelişmelerden hareketle, bu tür siyasi yapılanmaların ulusal kimlikler gibi sağlam bir kimlik üretmede başarısız olduklarını belirtir. Bu durum özellikle bağlı ulusların eğitim gibi uluslaştırıcı araçlar üzerindeki etkilerinin devam etmesiyle pekişmektedir. Bu anlamda, bu yapıların ulus-devletlerin yerlerini almalarından çok onları etkilemelerinden söz etmek daha gerçekçi olacaktır.

Ulus-devlet küreselleşme ilişkisinde diğer bir bağlam ulusaltı yapıların belirginlik kazanmasıdır. Küreselleşme olgusu, ulus-devleti, dayandığı toplumsal tabanın niteliği ve devletin örgütsel yapısını değiştirmek ve kültürünü kozmopolitleştirmek suretiyle olumsuz etkilemiş, devletin otorite ve meşruiyetini etnik ve dinsel kimliklerin yükselişle tartışmalı hale getirmiş, dinsel ve etnik oluşumları içte ve dışta devletin birleşik bir aktör olma gerçekliğini yok sayma eğilimlerinde cesaretlendirmiştir (Falk 2002: 56; Sarıbay 2001: 202-206). Bu süreç devletin toplumsal tabanını ve giderek örgütsel bütünlüğünü sarsmıştır. Kültürün kozmopolitikleşmesine gelince; burada kilit rol medyanın olmuştur. “Uluslar arası medya, ulusal değil evrensel bir dil olarak İngilizce aracılığıyla birbirine bağlanan, hem elit hem popüler, hem bilimsel hem sanatsal bir kozmopolit kültürler öbeğini mümkün kılmış”, ulusal kültürleri bu öbeğe bağlamıştır. Böylece ulus-devletin dayandığı kültürel toplumsal

homojenlik tartışmalı hale gelmiştir (Hirst, Thompson 2003: 214). Huntington, İngilizce'nin kültürel bir oydaşlaşma sağlayacağı ya da bir medeniyet dili olduğu görüşünü yanlış bulur. O, İngilizce'nin farklı kültürler arasında iletişimi sağlayan bir araç konumunda olduğunu, kültürler arasındaki farklılıkları giderici bir etkiye sahip olmadığını belirtir. Ayrıca Batı medeniyetinin diğer medeniyetlerle ilişkilerinde “etkileyen” konumunu kaybetmesine koşut olarak İngilizce kullanımının azaldığına dikkat çekerek, hem Batı medeniyetinin evrenselliği iddiasını çürütmüş hem de dilin yaygınlığının medeniyetin gücü ile olan ilintisini belirginleştirmiştir (Huntington 2002: 76-83). Uluslararası kullanımında İngilizce, değer taşıyıcısı olmaktan çok araçsal bir kıymete sahip görünmektedir. Bu bağlamda İngilizce'nin ulusal kültürleri yozlaştıran evrensel bir değerler oydaşımının taşıyıcısı olması görüşü gerçeği yansıtmamaktadır.

Postmodern olarak nitelenen döneme ait bazı siyasal gelişmeler de ulus-devletler döneminin sona erdiği yönündeki tartışmaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda 1989 yılında Doğu Avrupa'daki devrim hareketleri ve takip eden gelişmeler soğuk savaş dönemi ve bu dönemin ürünlerinden biri olan ulus-devletlerin yönetebilirliklerini kayb ettikleri ve dünyanın küresel düzeni önceleyen bir sisteme kaydığı yönündeki düşünceye yaygınlık kazandırmıştır. Özellikle nükleer silahların geliştirilmesi, modern devletin temel özelliği olan “savaşma gücü ve savaşabilmek için vatandaşlarının malları ve hayatları üzerinde söz sahibi” oluşunu, bu silahlara sahip toplumların savaşmalarının imkansızlaşması ve silahsızlanma adına diğer devletlerin müdahalelerine kapıların açılmasıyla geçersiz kılmış, devletin sınırları içinde mutlak güç kullanımı yetkesine sahip oluşunu ve bu yoldan egemenliğini tartışmaya açmıştır (Hirst, Thompson 2003: 208-214).

Aslında siyasallaşmış güç olarak millet ve milliyetçiliğin aşıldığı iddiaları, küresel gelişmeler karşısında milliyetçiliğin siyasal niteliğinden soyutlanıp geçmişe yönelik duygusal bir bağ ve folklorik unsur şekline dönüşeceği, “depolitize” olacağı görüşüne dayanır. Depolitizasyon ise, milli devletlerin askeri yönden küresel ve bölgesel bloklara bağlılıklarının neticesi olarak bağımsız savunma ve dış politika oluşturmalarının önlenmesiyle sağlanacak, ayrıca milliyetçi amaçlar ulus-üstü örgütler aracılığıyla ritüelleştirilip terbiye edilecektir. Fakat göçmen hareketleri karşısındaki düşmanca tutumlar, yeni dünya düzeni olarak sunulan sistemin Bosna, Somali gibi yerlerdeki insan hakları ihlalleri ve milliyetçi hareketlerin yaygınlık kazanması gibi somut gerçekler milliyetçiliğin “depolitize” olmadığını göstermiştir. Özellikle Bosna Savaşı, kültür ve medeniyet bağlamındaki farklılıkların uluslar arası ilişkilerde etkin olmaya devam ettiğinin somut örneği olmuştur (Smith 2002a: 5-11). Serdar (2001: 71-75)'ın gözlemlediği gibi; Batılıların Bosna savaşında Sırlara karşı

takındıkları milliyetçi ve medeniyetçi tavır, postmodernist siyasetin çok kültürlülük ya da kültürel farklılığı olumlayan yaklaşımlarında ne derece samimi olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır. Bu savaşta Batı, kendi kültür ve zihniyetinden olan Sırpların yaptıkları katliamları olumlama noktasına varan yaklaşımlarla ele alırken, Müslümanlara “ötekiler” olarak yaklaşmıştır. Ona (2001: 39) göre; “Postmodernizmdeki kültürlerin sentezine yapılan çağrılar, dünyanın Batılılaştırılması ve Batı medeniyetinin evrenselleştirilmesi yolunda atılmış kurnazca adımlar olarak görülmelidir Sentez, ancak evrensel sahnede eşit olarak temsil edilen eşit güce sahip eşit iki kültür arasında gerçekleşebilir. Güçlü ve egemen kültür, zayıf ve bağımlı başka bir kültürle birleşemez, güçlü olan zayıfı yutar....Postmodern sentez, Öteki kültürlerin Batı medeniyeti içine çekilmesinin başka bir ifadesidir”. Kültürel alandaki eşitsizlikler, yerleşik siyasal-ekonomik hegemonya biçimine eklenen yeni ve daha derin ve örtük iktidar ilişkileri (Ge 2001: 264) vasıtasıyla genişleyerek sürdürülmektedir. Bu bağlamda küreselleşme ve bu sürece koşut gelişen postmodernizm, Batı dışı toplumların Batı kültürü karşısında direnç dinamiklerini kıran siyasal bir proje olarak görülebilir.

Bu durum nasıl açıklanmalıdır? Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle insan toplulukları arasındaki farklıların belirleyiciliği “ideolojik, politik ve ekonomik” faktörlerden kültürel faktörlere kaymıştır. Bu dönemde insanlar kendilerini “dinle, dille, tarihle, kültürel değerlerle, geleneklerle ve kurumlarla” tanımlamışlar, hatta politik faaliyetlerini çıkarlarının yanında kimliklerini oluşturmada araç olarak kullanmışlardır. Bu anlamda, ulus-devletler bu sürecin temel aktörleri olmaya devam edecekler ve ulus-devletlerin davranışlarının belirlenmesinde güç ve servet elde etme kadar kültürel dinamikler de etkili olacaktır. Yine, ulus üstü örgütlenmelerde kültüre ve daha geniş çerçevede medeniyete dayalı dinamikler belirleyici olacaktır (Huntington 2002: 24-28; 35-37). Bu süreçte ulus-devletlerin, “Devletlerarası anlaşmalarla uluslar arası yönetim biçimleri oluşturup devam ettirmek yoluyla ‘üzerinde’; kendi topraklarında merkezi, bölgesel ve yerel yönetimler arasındaki, ayrıca sivil toplumda kamunun tanıdığı özel yönetimler arasındaki güç ve otorite ilişkilerinin anayasal düzenlemesi yoluyla da ‘altında’ yeni güçler belirlemesi sözkonusudur”. Yani, küresellik ile tanımlanan günümüzde ulus-devletler “yönetim sanatının uygulayıcısı” olarak hala merkezi bir konuma sahiptir (Hirst, Thompson 2003: 225). Bu yaklaşıma koşut olarak Şen (2004: 231-234), vergi toplamaları, AR-GE projelerini desteklemeleri, sınır kontrollerini yapmaları, meşru şiddet araçlarına hükmetmeleri doğrudan ve dolaylı olarak ekonomiye müdahale edebilmeleri işlevlerine dayanarak, küreselleşme sürecinde ulus-devletlerin bir yok oluşu değil yapısal ve işlevsel bağlamda farklılaşma ve yeniden yapılanma sürecinde oldukları düşüncesini daha gerçekçi bulur.

Postmodern dönemde milleti sosyal bağlamda yeniden şekillendirme çabaları ortaya çıkmış, klasik millet tanımlamasının dışarıda bıraktığı mekanizmalar, millet ve kimlik sağlayıcı unsurlar olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda 1980’li yıllardan itibaren sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla beraber milliyetçilik tartışmalarında da yeni bir döneme girilmiş “erkek egemen, Batı merkezci, toplumdaki ayrılıkları ve güç ilişkilerini gözardı eden, gündeliği unutan” klasik yaklaşımların sorgulanması ve disiplinler arası boyut belirginlik kazanmıştır. Egemen milliyetçi söylemde ihmal edilen kadın, siyah, işçi, azınlık grupları ve Avrupa dışındaki sömürge halkları gibi toplumsal kesimlerin varlıklarını, deneyimlerini vurgulayan ve gündelik yaşam bağlamında öznelliği ön plana çıkartan yeni çalışmalar, klasik milliyetçi literatürden ayrılışın işaretleri olmuştur (Özkırımlı 1999: 221-226). Benzer bir yaklaşımla Yılmaz (1995: 145), postmodern dönemi bir tatminsizlik dönemi olarak tanımlar ve tatminsizliğin giderilmesinde “aile, küçük grup, etniklik ve din gibi kimlik sağlayıcı ara mekanizmalar önem kazan”dıklarını belirtir.

Çok kültürlülük ile ulusçuluk arasındaki gerilimin aşılmasında kültürlerin ayrıştırımı ya da kültürlerin buluşturulması değil, bireylerin farklı kültürlerden yararlanarak bir yaşam meydana getirebilmelerinin şartlarının oluşturulması önemlidir (Touraine 2002b: 207-209). Bu bağlamdaki projelerden biri “çok milletlilik” olmuştur. Nitekim Smith (2002a: 119-120), kolektif aidiyetlerin -bu arada milletin- sosyal gelişmelere koşut olarak yurttaşlıktan “çok milletlilik” modeline dönüştürülmeye çalışıldığını belirtir. ABD, Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada gibi ülkelerde görülen bu modelde etnilerin duygusal aidiyet alanları olarak kendi toplumsal ve kültürel alanlarıyla sınırlı olmak kaydıyla kültürel miraslarını korumalarına imkan tanımırken, millet bütünlüğü etniler temelinde değil “milli devlet, onun kanunları, kamusal kültürü ve kurucu mitleri” temellerinde şekillendiriliyordu. Smith, özellikle göçmen toplumlarında işlevsel olan bu modelin de gerçekte bir etnik ve kültürel elite dayanmakta olduğunu iddia eder. ABD örneğinde çoğulculuğun mesihçi “beyaz, Püriten, Anglo-Sakson kültür ve dilinin hakimiyeti” ile “İngiliz dili ve kültürü, ve federal düzenlemelerinin hukuki kanunları ve anayasal yapıları” çerçevesinde oluşturulduğu görülmektedir. Modelin asıl zorluğu ise; yurttaş ve etnik temelli dayanışmanın dışlanmasıyla ortaya çıkan siyasal bütünleşmedeki zorluklarda belirginleşmektedir.

Küreselleşme ile ulusun değil, “evrensel değerlerle özdeşleştirilen bir devletin güçlü olduğu” fikrinin ulus olarak kabul edilen bir halka dayatılmasını içeren düşüncenin yıprandığını belirten Touraine’e (2002c: 301-307) göre; bu süreçte ekinler arası ilişkilerin ve ekinlerin ekonomik alanla ilişkilerinin sağlanması ve dönüştürülmesi önemli iki amaçtır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi, kurumsal demokratikleşmenin derinlik ve

yaygınlık kazanmasına ve ulusal kültürün yeni yorumlarla geliştirilmesine bağlıdır. Yani ulus, devletçi karakterinden sıyrılıp “toplumsal-ekinsel” anlayışa dönüşmeli ve “ekinler arası iletişim ve toplumsal dayanışma arayışı” olarak belirginleşmelidir. Böyle yapılarak toplumda eşitsizliğin ve dışlanmışlığın önüne geçilebilecek ve gerçek ekinsel çeşitlilik sağlanabilecektir. Touraine (2002c: 223), “çokekinciliğin, ekinsel alanın sınırsızca bölünmesi ... olmadığını; ekinsel deneyimlerin çeşitliliğiyle ekin ürünlerinin kitlesel üretimi ve dağıtımını bağdaştırmaya çalışan bir düşünce olduğunu” belirtir. Ona göre; ekinsel çeşitlilikteki birleşme ve özne özgürlüğü esasına dayanan siyasal demokrasi toplumsal birlikteliğimizi mümkün kılan tek düşüncedir. Toplumun kültürel farklılığa hatta öznelleşmeye doğru kaydığına işaret eden Guehenno’ya (1998: 11) göre; modern sonrası dönemde insan toplumu siyasal bir varlık oluşturamayacak kadar genişlemiş olacağından, yurttaşlar için kolektif egemenlik şeklindeki bir bütünlükten ziyade hukuksal özne olma durumu söz konusu olacak ve vatandaşlar, sınırları her geçen gün daha da belirsizleşen ulusal mekanda hak ve sorumluluklarıyla tanımlanacaklardır. Vatandaşlık birbiriyle iç içe geçen kişisel, yerel ve küresel düzeylerin hesaba katılmasıyla düşünülebilecek bir içerik kazanmaktadır (Scott-Bauman 2003: 364).

Postmodern tavır, bölünmüşlük, heterojenlik, çok sesliliğin varlığı kadar, bunların var oluşlarından kaynaklanan yanlış anlama, çıkarsama ve yanılgıları da olumlayan, bu durumu da meşruluk zemini olarak gören bir tavidir (Zeka 1994: 12). Bu tavidan hareketle Nietzsche, modern devleti nihilizmle ilişkilendirerek ele alır ve modern devletin daha önce Hıristiyanlığın gördüğü işlevi yerine getirdiğine, yani bireyin vekilliğini üstlenerek onun bütünselliğini ve eyleyen olarak kendini geliştirmesini engellediğine dikkat çekerek olumsuzlar (Küçükalp 2003: 96-98). Bilginin öncelenmesi zorlayıcılığı engelleyecek ve farklı bilgi türlerine duyulan ihtiyaç demokratik eğilimleri güçlendirecektir. Bu bağlamda “...postmodern toplumun siyasal rejiminin yerel ve kültürel farklılıklara olumlu yaklaşan demokratik bir yönetim” olması beklenir. Rejimin otoriter-totaliter yapıya dönme eğilimi olabirliğe sahipse de, otoriter-totaliter rejimin toplumsal yapıyla uyumsuz olması, demokratikliği zorlayacaktır (Yılmaz 1995: 140-141). Murphy (2000: 172-173)’in gözlemlediği gibi postmodernistler insan özgürleşimini esas alan pluralist politikaları savunurlar. Geleneksel Marksistlerin aksine ekonomik değişimin özgürleşimi getireceğini reddederler. Devrimsel değişim yaratıcılığın önünün açılmasıdır. Bunun bir defa gerçekleşmesi zorunluluk ve baskının toplumda yer bulamamasını getirecektir.

Bütün tarihsel anlatıların hayatın akışı içinden olayların soyutlanıp, işlenip, düzenlenip olumsallanarak anlamlı bütünlükler haline getirildiğine, yani seçiciliklerine vurgu yapan Bauman (2000: 172-174), tarihin bu

anlatılarca yapıldığını belirtir. Bu anlamda millet, tarihsel bir miras ve alternatifsiz en iyi olarak sunulan bir anlatıdan ibarettir. Turner'a (2002: 294-295) göre; ulus devlet, etnik kaynaşma temeli üzerine kurulmuş bütünleşmiş politik bir yapıdır. Bu politik yapı "ulus" olarak ifade edilen homojen kimlik tabanının gerekliliği düşüncesine dayanır. Bu düşünce "...yerel diyalekt, bölgesel kültür ve iç çeşitliliğin bastırılması"nı güçlü bir birleşme adına gerekli görmüştür. Postmodernist yaklaşımlardaki etnik ve kültürel çeşitlilik eksenindeki politikalar "ulusal demokrasi, ulusal kaynaşma ve ulusal birleşme büyük anlatısı fikrine meydan okumaktadır". Postmodernist çoğulculukta ulusal bütünleşme anlayışına yer yoktur. Fakat postmodernitedeki durum her zaman postmodernist teoriyi yansıtmayabilmektedir. Postmodernistler "totalite ve sistem" anlayışını "çoğulluk ve bölük pörçüklük" anlayışlarıyla; "makroteori ve makropolitika" anlayışını "mikroanaliz ve mikropolitika" anlayışlarıyla; "kolektif mücadele ve ... toplumsal dönüşüm" anlayışını "birey ve tekillik" anlayışıyla reddederler hatta bu anlayışlarla mücadele ederler. Oysa çağdaş toplumda bölük pörçükleşme kadar totalleşme eğilimleri de görülmektedir. Toplumsal süreçlerin açıklanması karşıt iki yaklaşımı içeren diyalektik bir teorileşmeyi gerektirmektedir (Best ve Kellner 1998: 268- 269). Postmoderniteyle ortaya çıkan parçalanma ve bölünmeye karşı toplumun bir bütünleşme tepkisi verme potansiyeline işaret eden Yılmaz (1995:143)'ın gözlemlediği gibi; "Postmodern literatür ve arayışlarla birlikte iletişimin arttığı, yerelleşme ve kültürel çoğulculuğa olumlu bakılan bir dünya ile...uluslar arası çevrenin daha fazla önem kazandığı bir ortamda" özellikle dış etkilerin devleti etkisizleştirilmesi, ayrışmalara neden olacaktır. "sonra da yeni bir yapılanma ile bütünleşme çabalarına tanık olmamız ve devletin bütünleştirici bir öge olarak tekrar öne geçmesi mümkün görünmektedir".

Postmodernizmin yıkıcı etkilerine direnmede "kültürel otonomi" nin önemine işaret eden Serdar (2001: 352-353), ulus devlet anlayışıyla örtüşmeyen ve onunla ters de düşmeyen bu anlayışı; "...Batılı olmayan toplumların ekonomik ve politik gelişimlerini, yerel gelenek ve kültürlerine bağlı olarak çözümlerinin aranması" ve "ulus devletlerin etnik azınlıklara kendi kültürel potansiyellerini kavrama, kendi seçimlerini yapma ve kendi kültürel alternatiflerini somutlaştırma imkanı sağlayacak özgürlüklerin sağlanması" şeklinde açıklar.

Postmodern dönemde, farklılıkların özgünlüklerini korumalarına ve geliştirmelerine katkıda bulunan, aynılaştırmadan bütünleştiren araçlara sahip olan toplum teorilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Özgünlük, özgürlük ve toplumsallık insan varlığının vazgeçilmezleri olmaya devam etmektedir. Bunlardan birisi üzerine temellendirilen, diğerlerini ihmal eden yaklaşımlar tatminkar olmaktan uzak olacaktırlar.

SONUÇ

Siyasal bağlamda modern dönemin toplumsal şartları, geleneksel toplumsal örgütlenmelerini ortadan kaldırmış, akıl ve özgür birey ekseninde örgütlenen ulus-devletler ortaya çıkmıştır. Ulus-devletler siyasal ve ekonomik alanlarda merkezîyetçilik, kültürel alanda standartlaşma, vatandaşlık temelinde hukuksal eşitlik, belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak hakimiyet ve sınırları içerisinde şiddet kullanımı tekelleriyle karakterize olmuşlardır. Bu nitelikleriyle bütünleştirici bir sistem görünümü arz etmektedir. Bilindiği üzere postmodern toplumsal teori büyük anlatılarla birlikte, bütünleştirici sistemleri de reddeder ve toplumsal yapıda parçalılık ve çok kültürlülüğü yüceltir. Bu yaklaşıma göre, modern toplumun temelini oluşturan üretim yapısındaki değişime bağlı olarak toplumsal yapı bütünlükçülük, düzenlilik eksenini kaybederek, kültürler ve sistemler arası geçirgenlikle tanımlanan çoğulcu bir yapıya dönüşmüştür. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bu gelişmelerin ekonomik, siyasal ve sosyal sonuçları ulus-devlet örgütünün işlev hatta varlık bağlamında tartışılmasına neden olmuştur.

Ekonomik bağlamda ulus-devletler, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere koşut olarak sermayenin küresel alanda geniş bir hareket kabiliyeti kazanması ve ulusüstü örgütsel yapılanmalarıyla ortaya çıkan yeni şirketlerin ulusal sınırlara meydan okumaları gibi nedenlerle, ulusal bir ekonomi politikası oluşturma ve yürütme niteliklerini kaybettikleri bağlamında eleştirilmiştir. Fakat ulus-devletler, vergilerin toplanması ve ulusal gelirin dağıtılmasında tekel konumlarını korumaktadır. Ayrıca sermayenin mekansızlaşması söylemi abartılı olup, uluslar arası hareketlerinde sermayenin ulusal kontrollere bağlılığı devam etmektedir. Bu bağlı oluşturma şirketlerin aksine devletlerin şiddet araçları üzerindeki hakimiyetinin devam ediyor olması etkilidir. Ulusal ekonominin oluşturulması ve yürütülmesinde uluslar arası ekonomik ilişkilerin belirleyiciliklerinin arttığından söz etmek mümkünse de, ekonomik alanda ulus-devletler, temel aktör olma konumlarını sürdürmektedir.

Siyasal alanda ulus-devletler, ulusaltı kimliklerin farklılıklarına yapılan küresel ve postmodern vurgularla alttan; ulusüstü örgütlenmeler ve bölgesel siyasal yapılanmalarla üstten yıpratılmaktadır. Ulusaltı kimlik ve kültürlerin kimlik siyasetlerinde bir devlet örgütlenmesi dinamiğinin varlığı önemlidir. Burada her kimlik talebinin siyasal nitelikli olmaması ve siyasal nitelikli olanların da gerekli dinamikleri taşıyıp taşımadıklarına dikkat edilsin önemlidir. Zira her kimlik talebinin devlet örgütünü aşarak uluslar arası alanda siyasal bağlamda kabul edilmesi kolay değildir. Ulusüstü ve bölgesel siyasal yapılanmalar ise; ulusal temel üzerine bina edilmişlerdir. Ulusal

temelden kopuk olmayan bu örgütlenmeleri ulus-devletlerin yapısal esnekliği ekseninde tanımlamak daha gerçekçi olacaktır.

Sosyal ve kültürel bağlamda da iki yaklaşımın varlığından söz edilebilir: Küreselleşmeye koşut olarak küresel bir kültürün ortaya çıkması ve ulusal kültürün ulusaltı kültürler tarafından bütünlüğünden edilmesi. Küreselleşmenin ulusal kültürleri aşındırmak ve dönüştürmek suretiyle küresel bir kültürün oluşmasını sağlaması görüşü, bazı kültür unsurlarının küresel bağlamda yaygınlığını ifade etmesi noktasında doğrudur. Fakat bu yaygınlığın kültürel bir derinlik kazandırmasından söz etmek zordur. Ayrıca küresel bir kültür, kültürlerin temel niteliklerini oluşturan tarihsel birikim ve hafızadan yoksundur. Bu yosunluk nedeniyledir ki, insan davranışlarına yön verme dinamiğine sahip değildir. Postmodern koşullarda ulusaltı kültürlerin kendilerini ifade etme imkanlarının artmasına koşut olarak ulusal kültür bütünlüğünü, yani ulus-devletin sosyal zeminini parçalayacakları görüşüne gelince; bu yaklaşımda ulusal kültür ile ulusaltı kültürler arasındaki ilişkilerin ayrıklığından hareket edilmiş gözükmektedir. Oysa ulusal kültür, alt kültürlerin örüntüsel bir üst bütünlüğünden başka bir şey değildir. Bu bağlamda, ulusal kültürel bütünleşmenin varlığı alt kültürel yapıların yok olmasını bir zorunluluk haline getirmez.

Politik anlamda postmodernizm toplumu ayakta tutacak ilke ve temeller sunmaktan uzaktır. Bu durum, savunduğu çoğulculuğun ve farklılıkların birlikte var olmalarının kabulüne dayalı görüşlerin yaşam alanlarının güvenceden yoksun oluşları anlamına gelmektedir. Yani postmodern yaklaşımlar çerçevesinde yerel ve farklı olana yapılan vurgu yerelin küresel olan karşısındaki durumunu tartışmaya açmıştır. Çünkü, yerellik vurgusu aynı zamanda çoğulluğu ve siyasi iktidar merkezi oluşturma sorununu beraberinde getirmektedir. Kısaca, postmodernist söylemde yer verilmemiş olmasına rağmen, postmodernitede ulus-devletler, siyasi toplumsal örgütlenmenin merkezi olma konumlarını devam ettirmektedirler.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, Nezahat 2004-05. Yıldızı Sönmeyen Bir İdeoloji: Milliyetçilik, *Doğu Batı*, Yıl:8, Sayı:30, ss.173-190.
- Anderson, Benedict 1993. *Hayali Cemaatler*, (Çev. İskender Savaşır), Metis Yayınları, İstanbul.
- Anderson, Perry 2002. *Postmodernitenin Kökenleri*, (Çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Suavi 1999. *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*, Öteki Yayınevi Yayınları, Ankara.
- Bauman, Zygmunt 2000. *Siyaset Arayışı*, (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Belek, İlker 1999. "Postkapitalist" Paradigmalar, Sorun Yayınları, İstanbul.
- Best, Steven; Kellner, Douglas 1998. *Postmodern Teori*, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Best, Steven; Kellner, Douglas 2001. Dawns, Twilights, and Transitions: Postmodern Theories, Politics, and Challenges, *Democracy & Nature*, Vol. 7, No. 1, pp. 101-117.
- Billig, Michael 2002. *Banal Milliyetçilik*, (Çev. Cem Şişkolar), Gelenek Yayıncılık, İstanbul.
- Davis, Horace B. 1991. *Sosyalizm ve Ulusallık*, (Çev. Kudret Emiroğlu), Belge Yayınları, İstanbul.
- Donnan, Hastings; Wilson, M. Thomas 2002. *Sınırlar*, (Çev. Zeki Yaş), Ütopya Yayınları, Ankara.
- Drucker, Peter F. 1993. *Kapitalist Ötesi Toplum*, (Çev. Belkıs Çorakçı), İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- During, Simon 2000. Günümüzde Postmodernizm Ya da Post-Kolonyalizm, (Çev. Yavuz Alogan), *Postmodernist Burjuva Liberalizmi*, Mavi Ada Yayıncılık, İstanbul. ss. 105-128.
- Falk, Richard 2002. *Yırtıcı Küreselleşme*, (Çev. Ali Çaksu), Küre Yayınları, İstanbul.
- Foucault, Michel 2002. *Toplumunu Savunmak Gerekir*, (Çev. Şehsuvar Aktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ge, Sun 2001. Globalization and Cultural Difference: Thoughts on the Situation of Trans-Cultural Knowledge, *Inter-Asia Cultural Studies*, Volume 2, Number 2, pp. 262-275.

- Gellner, Ernest 1992. *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Gellner, Ernest 1998. *Milliyetçiliğe Bakmak*, (Çev. Simten Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyarık), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony 2005. *Ulus-Devlet ve Şiddet*, (Çev. Cumhuriyet Atay), Devin Yayınları, İstanbul.
- Guehenno, Jean-Marie 1998. *Demokrasinin Sonu*, (Çev. Mehmet Emin Özcan), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Guibernau, Montserrat 1997. *20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal Yayınevi Yayınları, İstanbul.
- Güvenç, Bozkurt 2000. *Türk Kimliği*, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Habermas, Jürgen 2002. *“Öteki” Olmak ve “Öteki”yle Yaşamak*, (Çev. İlknur Aka), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Harvey, David 1999. *Postmoderniğin Durumu*, (Çev. Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul.
- Hirst, Paul; Thompson, Grahame 2003. *Küreselleşme Sorgulanıyor*, (Çev. Çağla Erdem, Elif Yücel), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Hobsbawm, E. J. 1995. *Milletler ve Milliyetçilik*, (Çev. Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Huntington, Samuel P. 2002. *Medeniyetler Çatışması*, (Çev. Murat Turhan, Cem Soydemir, Yusuf Eradam), Okuyan Us Yayınları, İstanbul.
- Karakaş, Mehmet 2000. *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Kellner, Douglas 2000. Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar (Der. ve Çev. Mehmet Küçük), *Modernite vesus Potmodernite*, Vadi Yayınları, Ankara, ss.367-404.
- Küçükalp, Kasım 2003. *Nietzsche ve Postmodernizm*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Lyotard, J. F. 1997. *Postmodern Durum*, (Çev. Ahmet Çiğdem), Vadi Yayınları, Ankara.
- Murphy, John W. 2000. *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (Çev. Hüsametdin Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- O'hara, Sabine U; Biesecker, Adelheid 2003. Globalization: Homogenization or Newfound Diversity?, *Review of Social Economy*, Vol. LXI, No. 3, pp. 281-294.

- Özkırımlı, Umut 1999. *Milliyetçilik Kuramları*, Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Robertson, Roland 1999. *Küreselleşme*, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Sarıbay, Ali Yaşar 2001. *Postmodernite Sivil Toplum ve İslam*, Alfa Yayınları, İstanbul-Bursa.
- Serdar, Ziyaüddin 2001. *Postmodernizm ve Öteki*, (Çev. Gökçe Kaçmaz), Söylem Yayınları, İstanbul.
- Schechter, Stephen 2002. Globalization is not the Tyranny of the Market, *International Review of Sociology*, Vol. 12, No. 2 ,pp. 309-319.
- Scholte, Jan Aart 2004. Globalization Studies: Past and Future: A Dialogue of Diversity, *Globalizations*, Vol. 1, No. 1, pp. 102–110.
- Scott-Baumann, A. 2003. Citizenship and Postmodernity, *Intercultural Education*, Vol. 14, No. 4, pp. 355-366.
- Smith, Anthony D. 1999. *Milli Kimlik*, (Çev. Bahadır Sina Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Smith, Anthony D. 2002a. *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (Çev. Derya Kömürcü), Everest Yayınları, İstanbul.
- Smith Anthony D. 2002b. *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çev. Sonay Bayramoğlu- Hülya Kendir), Dost Kitabevi yayınları, Ankara.
- Şaylan Gencay 2002. *Postmodernizm*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Şen, Y. Furkan 2004. *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet*, Yargı Yayınevi Yayınları, Ankara.
- Toker, Yalçın 2000. *Milliyetçiliğin Yasal Kaynakları*, Toker Yayınları, İstanbul.
- Touraine, Alain 2002b. *Demokrasi Nedir?*, (Çev. Olcay Kunal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Touraine, Alain 2002c. *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*, (Çev. Olcay Kunal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Turner, Bryan S. 2002. *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*, (Çev. İbrahim Kapaklıkaya), Anka Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, Immanuel 1998. Ulusal ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir Şey Olabilir mi?, *Kültür Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Der. A. D. King, (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara. ss. 121-137.
- Weber, Max 1993. *Sosyoloji Yazıları*, (Çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, AYTEKİN 1995. *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Vadi Yayınları, Ankara.

Zeka, Necmi 1994. Yolları çatallanan Bahçe, Aynalı Gökdelenler, Dil Oyunları ve Robespierre, *Postmodernizm*, Derleyen ve Sunan Necmi Zeka, Kıyı Yayınları, İstanbul. ss.7_30.